

อำนาจ อคติและความรุนแรง: ความท้าทายของยุคสมัย

ดร.นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ

หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและพัฒนา

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ในสถานการณ์โลกปัจจุบัน ปัญหาอคติ การรังเกียจเหยียดฉันท์ และความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นเพราะเหตุแห่งเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และชนชั้นทางสังคมยังคงปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบ มีความซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางการเมืองและเศรษฐกิจภายใต้ระบอบอำนาจที่ซ่อนเร้น มองไม่เห็น และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้ปัญหาดังกล่าวแก้ได้ยากและไม่มีนิยามที่ตายตัว (Fish & Syed, 2019) และเปรียบเสมือน “เงาที่มีสีดำ” ของการทำงานด้านสิทธิมนุษยชน (Roth, 2019)

ดังนั้น การขจัดอคติที่มนุษย์มีต่อกันจึง...มิใช่เรื่องง่าย

ปัญหาอคติและความรุนแรงนี้มีใช่เป็นสิ่งที่แก้ไขได้ในระดับบุคคล แต่ต้องแก้ไขในระดับโครงสร้างอำนาจและกลไกของรัฐ (Mulinar & Neergaard, 2017)

สาเหตุของอคติที่พบเห็นได้มากที่สุดก็คือ การรังเกียจและเหยียดหยามทางเชื้อชาติ

แม้ว่าแนวคิดเรื่อง “เชื้อชาติ” (Race) จะเป็นสิ่งประกอบสร้างขึ้นและเกี่ยวข้องกับลัทธิเหยียดสีผิวใน ยุคอาณานิคมช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (Dennis, 2004, Fanon, 1952) ซึ่งคนผิวขาวคิดว่าเชื้อชาติของตนมี ปัญหาและการคิดที่เป็นเหตุเป็นผลมากกว่าเชื้อชาติอื่น

ความเชื่อนี้ถูกปฏิเสธโดยนักวิชาการยุคหลังอาณานิคม ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นวิถีคิดของชาวตะวันตกที่ เอารัดเอาเปรียบและแสวงหาประโยชน์จากคนเชื้อชาติอื่น โดยการสร้างมายาคติที่ว่าคนผิวขาวมีสิทธิพิเศษเหนือคนอื่น (white privilege and supremacy) (Feagin, 2000; Gossett, 1997) อันเป็นผลผลิตของ กระบวนทัศน์เหตุผลนิยมทางวิทยาศาสตร์ในยุคสมัยใหม่ (Stoler, 1997)

ลัทธิอาณานิคมตะวันตกมิได้เป็นเพียงวิธีที่คนผิวขาวเข้าไปปกครองควบคุมคนพื้นเมือง แต่ยังเป็น การสถาปนาระบอบศูนย์กลางอำนาจและการผูกขาดทุกสิ่งทุกอย่างไว้กับคนผิวขาว และปัญหานี้ก็เพิ่มความรุนแรงที่ซับซ้อนมากขึ้นในยุคทุนนิยมโลก (Global Capitalism) (Harrison, 1995; Mullings, 2005; Stavenhage, 1999)

อย่างไรก็ตาม การตระหนักถึงปัญหาการเหยียดเชื้อชาติ (Racism) เกิดขึ้นมานานแล้ว ตั้งแต่ช่วง สงครามโลกครั้งที่สอง (Fredrickson, 2002) และนักวิชาการส่วนใหญ่ก็จะใช้แนวคิดมาร์กซิสต์เพื่อวิจารณ์ และวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวในฐานะเป็นการเอารัดเอาเปรียบทางชนชั้นที่คนผิวขาวใช้อำนาจเพื่อขูดรีดและตัด ทวงเอาทรัพยากรของคนพื้นเมืองมาแสวงหาประโยชน์ภายใต้ระบบทุนนิยม (racial capitalism) (Allen, 2006)

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 หลายประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมตะวันตกได้รับเอกราชและสร้างชาติด้วยอุดมการณ์ “ชาตินิยม” ที่ผลิตซ้ำมายาคติเกี่ยวกับรากเหง้า “เชื้อชาติที่บริสุทธิ์” ของพลเมือง ซึ่งถือเป็นระบอบการปกครองที่ยึดมั่นในเชื้อชาติ (racial regime) และนำไปสู่การแบ่งแยกกีดกันทางสังคมและไม่ยอมรับสิทธิของชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ แรงงานข้ามชาติและผู้อพยพ (Bonilla-Silva, 1997)

องค์กรของรัฐจึงเป็นผู้สร้างและสืบทอดมายาคติแห่งความเกลียดชัง ทำให้ “ความเป็นชาติ” และ “เชื้อชาติ” ให้แทรกซึมเข้าไปอยู่ในระบบการศึกษาและวิถีคิดของพลเมือง (Baker, 2001; Winant & Omi, 1994) ซึ่งถือเป็นวิธีการครอบงำประชาชนอย่างเบ็ดเสร็จ

ดังนั้น ปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาอคติทางเชื้อชาติก็คือการที่รัฐได้สถาปนาระบอบโครงสร้างชาตินิยม และขัดเกลาสั่งสอนพลเมืองในชาติให้เชื่อในเผ่าพันธุ์ที่บริสุทธิ์ของตน สิ่งนี้คือกระบวนการทำให้เป็นเชื้อชาติของรัฐ (racialization of the state) (Bracey, 2015; Goldberg, 2002) ที่ลดทอนคุณค่าในความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม (Goodman, 2001)

ตัวอย่างเช่น รัฐไทยพยายามทำให้ “เชื้อชาติไทย” เป็นสายเลือดที่แท้ ไม่เจือปนกับเชื้อชาติอื่น พร้อมกับสร้างภาพลักษณ์ “วัฒนธรรมไทย” ให้สง่างามและมีเอกลักษณ์เดียวเพื่อความมั่นคงและเป็นปึกแผ่น และใช้เป็นตำราสอนในสถาบันการศึกษามายาวนาน (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544; เกษียร เตชะพีระ, 2554)

กระบวนการทำให้เป็นเชื้อชาติของรัฐ คือ รูปแบบของอำนาจชนิดหนึ่ง ที่สร้างมนุษย์ให้เป็นทั้ง “ผู้กระทำ” และ “ถูกกระทำ” ในเวลาเดียวกัน โดยการทำให้พลเมืองมีส่วนร่วมในความเป็นเชื้อชาติเดียวกัน และทำให้ผู้ที่ไม่ใช่พลเมืองกลายเป็นชายขอบของความเป็นชาติ

ภายใต้กระบวนการนี้ เนื้อตัวร่างกายและความรู้สึกของมนุษย์จะถูกควบคุม ทำให้มนุษย์คิดและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของความเป็นชาติ (Macey, 1999)

ในปัจจุบัน ปัญหาอคติทางเชื้อชาติยังสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในรูปแบบอื่นๆ อีกหลากหลาย ทั้งเรื่องระดับการศึกษา ความเชื่อทางศาสนา เพศสภาวะ อายุ ฐานะทางเศรษฐกิจ รสนิยม และวิถีการดำรงชีวิต (Gillborn, 2015)

รูปแบบการดูหมิ่นเหยียดหยามก็ได้แสดงออกอย่างตรงไปตรงมา แต่ถูกสร้าง ผลิตซ้ำ แอบแฝงอยู่ในภาพลักษณ์ต่างๆ การเหยียดเชื้อชาติจึงมีพลวัตในตัวของมันเองภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สร้างวาทกรรมเกี่ยวกับ “รัฐ” และ “ความเป็นพลเมือง” (Boatcă, 2015)

ในโครงสร้างนี้ได้สร้างคู่ขัดแย้งในลักษณะต่างๆ เช่น “พลเมืองของชาติ” กับ “คนต่างด้าว” และ “คนพวกเดียวกับเรา” กับ “คนที่ไม่ใช่พวกเรา” (Sudbury, 2004) คู่ขัดแย้งนี้คือสิ่งที่ผลิตซ้ำความเกลียดชังที่มนุษย์มีต่อกัน

ประเด็นสำคัญ ก็คือ รัฐชาติในระบอบเสรีนิยมใหม่ คือ เครื่องมือที่ทำให้กระบวนการทำให้เป็น เชื้อชาติ (racialization) ดำเนินต่อไปด้วยความรุนแรง (Gans, 2016) ภายใต้โครงสร้างระบบทุนนิยมข้ามชาติที่ผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นของแรงงานจากประเทศยากจนไปสู่ประเทศที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ

ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ การกีดกันทางสังคม และความรู้สึกรังเกียจคนต่างด้าว เช่น คนจีน คนมุสลิม คนผิวดำ และกลุ่มชาติพันธุ์ ปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดเวลา (Bobo, 2004)

ปรากฏการณ์นี้คือ การเหยียดเชื้อชาติภายใต้การอพยพข้ามแดน (trans-migratory racism) (Mulling, 2005) ผสมกับเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เกิดการเผยแพร่ ส่งต่อ และผลิตซ้ำข้อมูลและภาพจำที่ยุยง ปลุกปั่นให้เกิดการเกลียดชังกันมากขึ้น (MacLean, 1995)

เราต้องตระหนักว่าการเหยียดเชื้อชาติเป็นรูปแบบหนึ่งของการกดขี่ข่มเหง การแบ่งแยก และความไม่เท่าเทียมทางสังคม ซึ่งสามารถเกิดขึ้นร่วมกับการกดขี่ในรูปแบบและเงื่อนไขอื่นๆ เช่น การกดขี่ทางเพศ ทางศาสนา ทางชนชั้น ทางการศึกษา ทางเศรษฐกิจ ทางวัฒนธรรม และทางชาติพันธุ์

สภาวะที่มาบรรจบกันของการกดขี่ดูหมิ่นเหยียดหยามหลากหลายรูปแบบนี้ (Intersectionality of social discrimination) คือประเด็นที่เราต้องให้ความสนใจเพื่อที่จะมองเห็นปฏิบัติการของอำนาจที่ซับซ้อนในการกดขี่ข่มเหงที่มีการอิงอาศัยซึ่งกันและกัน จนทำให้ไม่สามารถมองอคติทางเชื้อชาติแยกออกจากการกดขี่ในมิติอื่น

สิ่งนี้คือโครงสร้างของอคติทางสังคมที่ฝังตัวอยู่ในสถาบัน องค์กร และกฎระเบียบของรัฐ (Tourse, Hamilton-Mason & Wewiorski, 2018)

ดังนั้น สังคมที่ไม่มีความเข้าใจใน “ความแตกต่างของมนุษย์” คือสังคมที่มองไม่เห็นความหลากหลายของประสบการณ์และวิถีชีวิตที่สร้างมนุษย์มาไม่เหมือนกัน

คำถามที่น่าสนใจก็คือ มนุษย์จะมีวิธีเรียนรู้และอยู่กับความหลากหลายได้อย่างไร

ประเด็นแรกที่สังคมควรตระหนักก็คือ ต้องแยกสิ่งที่เรียกว่า “เชื้อชาติ” (race) ออกจาก “กระบวนการทำให้เป็นเชื้อชาติ” (racialization) โดยพิจารณาว่ามนุษย์ถูกทำให้เป็นเชื้อชาติได้อย่างไร เพื่อประโยชน์อะไร และวิธีปฏิบัติต่อการเป็นเชื้อชาตินำไปสู่ความขัดแย้งของมนุษย์ในรูปแบบใด (Barot & Bird, 2001; Miles, 1993) กระบวนการเหล่านี้ คือประสบการณ์และปฏิบัติการที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ในปริณทลทางสังคมซึ่งเราไม่สามารถแยกปัญหาใดปัญหาหนึ่งออกจากกันได้อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ที่จะเข้าใจในความแตกต่างของมนุษย์ก็คือ ระบอบอัตตาธิปไตย (autocratic regimes) ที่ดำรงอยู่ในผู้มีอำนาจเด็ดขาดในระบบการเมืองและเศรษฐกิจ (Carden & James, 2013; Roth, 2019) ระบอบดังกล่าวกำลังสร้างวาทกรรมและกลไกที่ซ่อนเร้นที่กระตุ้นความเกลียดชังให้กับผู้ที่อยู่ตรงข้ามและผู้ที่ยึดแย้งกับผลประโยชน์ และการธำรงรักษาอำนาจส่วนตน

วิธีการก้าวข้ามอุปสรรคดังกล่าวนี้ไม่มีคำตอบสูตรสำเร็จที่ตายตัว และสิ่งที่มนุษย์ทุกคนทำได้คือไม่ตกเป็นเครื่องมือของระบอบอัตตาธิปไตย และในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนผ่านทางความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติอย่างรวดเร็วเราไม่ควรนิ่งเฉยและผลักภาระการแก้ปัญหาไว้กับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพราะปัญหาอคติทางสังคมมิใช่ปัญหาของใครคนใดคนหนึ่งอีกต่อไป แต่เราควรหันหน้าพูดคุยกันและร่วมมือกันคิดหาวิธีการใหม่ๆ ที่ต่างไปจากเดิมเพื่อที่จะลดทอน ปิดกั้น ขจัด ตรวจสอบ ป้องกันและแก้ไขโครงสร้างอำนาจที่กำลังสร้างและผลิตซ้ำอคติที่มนุษย์มีต่อกัน

เอกสารอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ. (2554). “บริโศคความเป็นไทย.” ใน ประชา สุวีรานนท์. *อัตลักษณ์ไทย: จากไทยสู่ไทยๆ*. (หน้า 105-161). กรุงเทพฯ: ฟ้ายเดียวกัน.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2544). ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม: จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของระกฎุมพี ไทยในปัจจุบัน. *ศิลปวัฒนธรรม*, 23(1) (พฤศจิกายน2544), 57-65.
- Allen, T. (2006) [1975]. *Class struggle and the origin of racial slavery: The invention of the White race*, Center for the Study of Working Class Life. New York: State University of New York.
- Baker, L.D. (2001). Profit, power, and privilege: the racial politics of ancestry. *Souls*, 3(4), 66–72.
- Barot, R. & Bird, J. (2001). Racialization: The Genealogy and Critique of a Concept. *Ethnic and Racial Studies*, 24(4), 601-18.
- Boatcă, M. (2015) *Global inequalities beyond Occidentalism*. Farnham: Ashgate.
- Bobo, L.D. (2004). Inequalities that endure? Racial ideology, American politics, and the peculiar role of the social sciences. In M. Krysan & A.E. Lewis. (eds.). *The Changing Terrain of Race and Ethnicity*. (pp. 13–42). New York: Russell Sage Found.
- Bonilla-Silva, E. (1997). Rethinking racism: toward a structural interpretation. *American Sociological Review*, 62(3), 465–480.
- Bracey, G.E. (2015). Toward a critical race theory of state. *Critical Sociology*, 41(3), 553–572.
- Carden, A. & James, H.S. (2013). Time Under Autocratic Rule and Economic Growth. *Contemporary Economic Policy*, 31(1), 44-61
- Dennis, R.M. (2004). Racism. In Kuper, A.; Kuper, J. (eds.). *The Social Science Encyclopedia, Volume 2 (3rd ed.)*. London; New York: Routledge.
- Fanon, F. (2008) [1952]. *Black skin. White masks*. London: Atlantic Monthly Press.
- Feagin, J. R. (2000). *Racist America: Roots, Current Realities, and Future Reparations*. London: Routledge.
- Fish, J. & Syed, M. (2019). The Multiple Levels of Racism, Discrimination, and Prejudice. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/332246359_Racism_Discrimination_and_Prejudice

- Fredrickson, G.M. (2002). *Racism: A Short History*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gans, H.J. (2016). Racialization and racialization research. *Ethnic and Racial Studies*, DOI: 10.1080/01419870.2017.1238497
- Gillborn, D. (2015). Intersectionality, critical race theory, and the primacy of racism: race, class, gender, and disability in education. *Qualitative Inquiry*, 21(3), 277–287.
- Goldberg, D. (2002). *The racial state*. London: Blackwell.
- Goodman, A.H. (2001). Biological diversity and cultural diversity: from race to radical biocultur-alism. In I. Susser & T.C. Patterson. (eds.). *Cultural Diversity in the United States: A Critical Reader*. (pp. 29–45). Malden, MA: Blackwell
- Gossett, T. F. (1997). *Race: The History of an Idea in America*. New York: Oxford University Press.
- Harrison, F.V. (1995). The persistent power of “race” in the cultural and political economy of racism. *Annual Review of Anthropology*, 24, 47–74.
- Macey, D. (1999). Fanon, phenomenology and Race. *Radical Philosophy. A Journal of Socialist and Feminist Philosophy*, 095, 8-15.
- McLean, P.E. (1995). Mass communication, popular culture, and racism. In B.P. Bowser. (ed.) *Racism and Anti-Racism in World Perspective*. (pp.83–114). Thousand Oaks/London/New Delhi: Sage
- Miles, R. (1993). *Racism after race relations*. London: Routledge.
- Mulinar, D. & Neergaard, A. (2017). Theorising Racism: Exploring the Swedish racial regime. *Nordic Journal of Migration Research*, 7(2), 88-96.
- Mullings, L. (2005). Interrogating Racism: Toward an Antiracist Anthropology. *The Annual Review of Anthropology*, 34, 667-693.
- Roth, K. (2019). World’s Autocrats Face Rising Resistance. In World report 2019. Retrieved from https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2019.pdf
- Stavenhagen, R. (1999). Structural racism and trends in the global economy. *The International Council on Human Rights Policy*, 25 May, 1–17.
- Stoler A.L. (1997). Racial histories and their regimes of truth. in D.E. Davis. (ed.). *Political Power and Social Theory*. (pp. 183-206). Greenwich, CT/London: JAI Press.
- Sudbury, J. (ed.). (2004). *Global Lockdown: Race, Gender, and the Prison-Industrial Complex*. New York: Routledge.

Tourse, R.W.C., Hamilton-Mason, J. & Wewiorski, N.J. (2018). Intersectionality: The Linkage of Racism with Other Forms of Discrimination. In *Systemic Racism in the United States*. (pp 101-114). New York: Springer.

Winant, H. & Omi, M. (1994). Racial formation and hegemony. Global and local developments in A. Rattansi & S. Westwood (eds.). *Racism, modernity and identity. On the Western front*. (pp. 266-289). Cambridge: Polity Press.